

Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Öst, arresten Värnamo, den 11 september 2018

Inspektionens genomförande

På uppdrag av JO Cecilia Renfors genomförde enhetschefen Gunilla Bergerén tillsammans med biträdande enhetschefen Karl Lorentzon och föredragandena Sandra Lundgren samt Simon Törnvall (protokollförare) den 11 september 2018 en förannämld inspektion av Polismyndigheten, polisregion Öst, arresten Värnamo.

Inspektionen inleddes med att lokalpolisområdeschefen för Värnamo och arrestföreståndaren polisintendenten AA samt gruppchefen polisinspektören BB presenterade verksamheten. Vid presentationen deltog även poliskommissarien CC från Polismyndigheten, Utvecklingscentrum Öst. Därefter förevisades arrestlokalen. En översiktlig granskning gjordes av bl.a. arrestant- och omhändertagandeblad, tillsynsblad, avvisiteringsblad och blanketter för säkerhetsbedömningar. JO:s medarbetare samtalade med en frihetsberövad och två anställda. Inspektionen avslutades med en genomgång där JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser. Vid genomgången deltog AA och CC.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten. Denna verksamhet har under 2018 ett fokus på transporter av frihetsberövade.

Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

Arresten Värnamo inspekterades av JO:s Opcat-enhet den 3 juli 2013 (dnr 2574-2013).

Uttalande av JO Renfors med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av JO Cecilia Renfors.

Iakttagelser vid inspektionen

Organisation

Arresten ligger i polishuset i Värnamo och har tolv celler för gripna och anhållna samt fyra tillnyktringsceller. Under 2017 togs 293 personer in i arresten med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. Därtill togs 228 personer in som var gripna, hämtade eller medtagna till förhör och 54 personer som var omhändertagna enligt 13 § polislagen. Det finns inte någon tillnyktringsenhet på sjukhuset i Värnamo dit berusade personer kan föras.

Enligt ett avtal mellan Polismyndigheten och Kriminalvården får Kriminalvårdens nationella transportenhet använda platser i arresten Värnamo för transportuppehåll. Under 2017 genomfördes ca 1 000 sådana uppehåll.

Arresten Värnamo tillämpar tjänsteföreskrifter för frihetsberövade personer som beslutats den 24 mars 2014 av dåvarande Polismyndigheten i Jönköpings län (dnr A100.835/2014). Tjänsteföreskrifterna har kompletterats genom ett beslut av Polismyndigheten, polisregion Öst, den 7 juni 2018 (dnr A258.711/2018) beträffande frågan om vem som är arrestföreståndare. Det finns inte några andra skriftliga rutiner för verksamheten i arresten, utöver Polismyndighetens handbok för arrestverksamheten (PM 2017:63).

Bemanning och kompetens

Ett stationsbefäl är i tjänst dygnet runt alla dagar i veckan och ansvarar för förmanprövningen av de frihetsberövade som tas in i arresten. Stationsbefälet är ersättare för arrestföreståndaren utanför kontorstid. Det finns sex tjänster som stationsbefäl varav två är vakanta.

Arresten bemannas av fyra heltidsanställda arrestvakter som tjänstgör på vardagar under dagtid. Övriga tider tjänstgör timanställda arrestvakter. Det förekommer inte ensamarbete i arresten, och under dagtid på vardagar är det som regel två arrestvakter i tjänst. Övriga tider får arrestvakten begära hjälp av stationsbefälet när t.ex. en celldörr ska öppnas.

Alla heltidsanställda arrestvakter har genomgått en utbildning som polisregionen anordnar. De timanställda arrestvakterna har fått en kortare lokal utbildning och därefter gått bredvid en erfaren arrestvakt under några arbetspass.

Den fysiska miljön

Arrestlokalerna beskrivs i protokollet från inspektionen 2013. I arresten finns det två kombinerade toalett- och duschutrymmen. Sedan den senaste inspektionen har ett av dessa utrymmen försetts med en toalettstol i metall. Bytet av toalettstol skedde efter en incident där en intagen skadade sig själv med en plastbit från toalettsitsen. Det andra utrymmet har fortfarande en toalettstol av porslin och en toalettsits av plast.

Utomhusvistelse

Arrestens rastgård är ca 15 kvadratmeter och försedd med heltäckande tak samt tegelväggar på tre av sidorna. Ena långsidan består av en träspaljé byggd av kraftiga plankor. På insidan av träspaljén har det monterats en plexiglasskiva. Konstruktionen medger ett visst insläpp av dagsljus och frisk luft till rastgården. Det går inte att betrakta omgivningen utanför. Spaljén upplevdes av JO:s medarbetare som ytterligare en vägg och en vistelse på rastgården upplevdes i praktiken inte som någon utevistelse. Rastgården upplevdes också som mörk, även under dagtid.

Ankomsten till arresten

Förfarandet vid inskrivning av frihetsberövade beskrivs i protokollet från inspektionen 2013. Förmansprövningen genomförs av stationsbefälet som går ut till arrestintaget och talar med den som ska skrivas in. Stationsbefälet kontrollerar om den frihetsberövade finns i misstanke- eller belastningsregistren, samt frågar hur denne mår och om han eller hon har några sjukdomar.

Tillsyn

Vid granskning av säkerhetsbedömningar och tillsynsblad kunde JO:s medarbetare konstatera att tillsyn av gripna och anhållna dokumenteras och genomförs i intervaller om en timme. Det förekommer att stationsbefälet vid en förnyad säkerhetsbedömning beslutar om tillsyn i längre intervaller, exempelvis var fjärde timme. Av de granskade tillsynsbladen avseende personer som omhändertagits för berusning framgår att tillsynen genomförts i intervaller om 15 minuter.

Erbjudande om s.k. frilogering

En person som omhändertagits för berusning ska friges så snart det kan ske utan men för honom eller henne själv och det inte längre finns skäl för omhändertagande. Den omhändertagne ska dock alltid friges senast åtta timmar efter omhändertagandet, om det inte uppenbarligen är förenligt med hans eller hennes eget intresse att han eller hon får stanna kvar ytterligare en kortare tid (7 § tredje stycket lagen om omhändertagande av berusade personer m.m.).

Vid granskningen av tillsynsbladen uppmärksammade JO:s medarbetare att det i några fall hade antecknats att de intagna erbjudits möjligheten att sova kvar i en arrestcell efter det att skälen för omhändertagandet upphört (s.k. frilogering). I ett fall finns det en notering från kl. 01.00 att en person som varit frihetsberövad mer än sju timmar tillfrågats om frilogering. Personen svarade nekande och att han ville hem. I en notering från kl. 01.10 har det antecknats att han bankade och vill komma ut. I ett annat fall noterades det kl. 02.59 om en person som varit frihetsberövad i sju timmar att denne var ”frigiven/frilogerar”. Därefter finns noteringar om att tillsyn genomförts var femtonde minut till och med kl. 06.00.

Information om rättigheter

Det är stationsbefälet eller arrestvakterna som lämnar information till den som tas in i arresten. Man använder sig av Polismyndighetens blankett Dokumentation av information och myndighetens informationsblad Information till misstänkta och frihetsberövade ges till alla som är misstänkta för brott.

I samtal med JO:s medarbetare kom det fram att personalen inte känner till att Polismyndigheten har tagit fram ett informationsblad till de personer som omhändertagits enligt lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. Sådan information lämnas i stället muntligen till den omhändertagne. De omhändertagna underrättas även om skälen för frihetsberövandet när de frigges.

Det är polisens brottsutredande personal som frågar utländska frihetsberövade om de vill att deras hemlands ambassad ska underrättas om frihetsberövandet. Dokumentation sker i datasystemet DurTvå (Datoriserad utredningsrutin – tvångsmedel).

Hälso- och sjukvård

Tillgången till hälso- och sjukvård i arresten beskrivs i protokollet från 2013.

Det saknas en skriftlig rutinbeskrivning för hur ordinationer av läkemedel för intagna ska dokumenteras. Vid granskning av tillsynsblad noterade JO:s medarbetare att läkemedelsordinationer i flera fall endast fanns noterade på post-it-lappar vilka hade fästs på tillsynsbladen.

Transporter av frihetsberövade

Det är stationsbefälet som beställer transporter hos Kriminalvårdens nationella transportenhet. Enligt ledningen för lokalpolisområdet upplever stationsbefälen att kommunikationen med transportenheten inte alltid fungerar. Det förekommer att man överhuvudtaget inte återkopplar angående en beställd transport, eller att besked om en transport går att genomföra eller inte kan ske lämnas för sent. Som exempel beskrevs en situation där ett stationsbefäl beställde en transport till en häktesförhandling i Jönköping dagen innan förhandlingen. Eftersom transportenheten inte lämnade något besked om den kunde utföra transporten genomfördes den i stället av en polispatrull. Transportenheten meddelade 45 minuter innan förhandlingen skulle äga rum att man saknade resurser att genomföra transporten.

Enligt ledningen för lokalpolisområdet är polisens egna handräckningstransporter enligt lagen om psykiatrisk tvångsvård särskilt resurskrävande. Polispatrullerna behöver ofta vänta länge på den psykiatriska klinik dit den frihetsberövade förts för att en läkarbedömning ska genomföras och beslut i frågan om intagning fattas.

Kriminalvårdens transportuppehåll i arresten

Arresten Värnamo är en knutpunkt för Kriminalvårdens transporter och det görs regelmässigt transportuppehåll för måltider där. Bland annat arresterna Örebro

och Sandviken, vilka också har inspekterats av Opcat-enheten under 2018, har liknande arrangemang (se JO:s dnr 701-2018 och 6001-2018).

Arrestvakterna i Värnamo får som regel ett fax från transportenheten med en lista över planerade måltidsuppehåll för nästa dag. Listan är ett utdrag från Kriminalvårdens datasystem Långväga interna fängslade transporter (LIFT) med uppgifter om vilka personer som ska göra uppehåll i arresten, varifrån de kommer och vart de är på väg.

Det saknas skriftliga rutiner för denna del av arrestverksamheten. I samtal med en erfaren arrestvakt kom det fram att han på egen hand utarbetat rutiner som han använder sig av när han tar emot personer som gör transportuppehåll. De frihetsberövade som gör måltidsuppehåll skrivs inte in i arresten. Den arrestvakt som JO:s medarbetare samtalade med uppgav att han på eget initiativ sparar faxkopian från transportenheten då det kan vara bra att i efterhand veta vem som har varit i arresten.

Vid samtal med personalen kom det fram att stationsbefälen inte känner till vilka måltidsuppehåll som är planerade under en dag. Stationsbefälen tar inte heller emot de frihetsberövade eller gör någon bedömning av dem innan de tas in i arresten. Det allmänna intrycket som JO:s medarbetare fick var att arrestvakterna sköter den verksamhet som rör måltidsuppehållen helt på egen hand.

Den arrestvakt som JO:s medarbetare talade med uppgav att han brukar ringa till transportfordonen på morgonen för att få en mer exakt tidsuppgift när de räknar med att anlända till Värnamo. De tidsuppgifter som anges på listan från transportenheten är en uppskattning och det är inte möjligt att planera verksamhet utifrån dessa. JO:s medarbetare närvarade när arrestvakten kontaktade två transportfordon. I ett av samtalen kom det fram att det hade skett förändringar i planeringen. I fordonet transporterades fyra i stället för tre frihetsberövade, vilket uppgetts tidigare. Förändringen hade inte anmälts till arresten. Arrestvakten uppgav också att det händer att transportpersonalen ringer till arresten och meddelar när de beräknar anlända och eventuella förändringar i planeringen. Det är dock ganska vanligt att transportpersonalen inte hör av sig eller att de hör av sig i nära anslutning till ankomsten till arresten. Han har tagit för vana att ringa på egen hand, men vet inte hur övriga arrestvakter gör.

Arrestvakterna får inte någon annan skriftlig information om de personer som tas in för måltidsuppehåll än det som anges i det fax som transportenheten skickar. Därmed saknar arrestvakterna bl.a. uppgifter om personer som bedömts vara farliga. Om det finns tid kan arrestvakterna läsa de säkerhetsbedömningar som transportpersonalen har med sig. Den skriftliga informationen med säkerhetsbedömningarna lämnas inte kvar i arresten.

Arrestvakterna vet vilken cell de intagna placeras i genom att anteckna det på faxet från transportenheten. Det genomförs ingen tillsyn av de personer som tas

in för måltidsuppehåll och arrestvakterna överlåter i största möjliga mån till Kriminalvårdens personal att hantera de intagnas eventuella mediciner. Arrestvakterna brukar fråga de frihetsberövade om de vill komma ut på rastgården och röka i samband med måltidsuppehållet.

JO:s medarbetare var närvarande i arresten när flera transportfordon anlände för att lämna respektive hämta personer i samband med måltidsuppehåll. När det första fordonet anlände fördes tre frihetsberövade in i arresten i ett relativt högt tempo. Två av dem placerades av arrestvakten i arrestens toalettutrymmen för att de skulle kunna uträtta sina behov. Den tredje personen fördes till en cell för ett måltidsuppehåll. JO:s medarbetare uppskattade att det tog tre till fem minuter från det att den frihetsberövade kom in i arresten till dess att han var placerad i en cell. Transportfordonen lämnade arresten efter som mest tio minuter.

Situationen upplevdes som jäktad av JO:s medarbetare och intrycket var att det höga tempot gjorde att arrestvakten inte gavs någon egentlig möjlighet att tala med den person som skulle göra måltidsuppehåll. Det fanns inte heller tid för arrestpersonalen att göra någon muntlig avstämning med transportpersonalen eller att läsa eventuella säkerhetsbedömningar som kriminalvårdarna hade med sig. Den bilden bekräftades när det vid ett senare tillfälle anlände två transportfordon samtidigt till arresten och två transportbesättningar väntade på att få lämna respektive hämta intagna.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser under inspektionen. I diskussionen med arrestföreståndaren framkom huvudsakligen följande.

Den fysiska miljön

Arrestföreståndaren är medveten om att rastgården har brister, vilket bekymrar honom. Det vore önskvärt med kameraövervakning i arrestens allmänna utrymmen. Det har gjorts en framställan om det till Polismyndighetens lokalförsojningsenhet.

Instruktioner för arrestpersonalen

Stationsbefälen har fått en lokal utbildning i Polismyndighetens arresthandbok och även avdelad arbetstid för att kunna läsa igenom den. Handboken är av generell karaktär och inte anpassad för arresten Värnamo, men det finns inga andra skriftliga rutiner för hur man ska arbeta i arresten. Det finns ett behov av att upprätta rutinbeskrivningar för verksamheten i arresten.

Tillsyn

Det har nog inte förts några särskilda resonemang i fråga om tillsynfrekvensen av gripna och anhållna personer. Det sker alltid en individuell bedömning. I vissa fall görs bedömningen att tillsynen ska ske med längre intervall än en gång i timmen.

Erbjudande om s.k. frilogering

Det kan i vissa fall förekomma att personer omhändertagna för berusning erbjuds frilogering. Det kan finnas en gammal tradition om att lämna sådana erbjudande om den omhändertagne har långt hem och det är kallt ute. Det förekommer också att omhändertagna personer själva ber att få sova kvar i arresten.

Hälso- och sjukvård

Med anledning av att läkemedelsordinationer för intagna noteras på post-it-lappar förklarade arrestföreståndaren att den medicin som ordineras och ges till de intagna bör dokumenteras tydligt. Det pågår diskussioner inom Polismyndigheten om arrestvakter och polispersonal överhuvudtaget ska distribuera medicin till intagna i arresterna.

Transporter av frihetsberövade

Arrestföreståndaren uppgav att det finns ett behov av att ta fram rutiner för hur verksamheten med transportuppehåll i arresten ska gå till.

Beträffande information om de personer som tas in för transportuppehåll måste arrestpersonalen kunna lita på Kriminalvårdens säkerhetsbedömningar och den information som Kriminalvårdens personal förmedlar när de lämnar personerna i arresten.

Arrestföreståndaren uppgav avslutningsvis att det bör övervägas om stationsbefälet ska genomföra någon slags bedömning som motsvarar en förmansprövning av dem som tas in i arresten för transportuppehåll.

Vid protokollet

Simon Törnvall

Justeras den 17 december 2018

Gunilla Bergerén

Uttalanden av JO med anledning av inspektionen

Jag vill med anledning av de iakttagelser som redovisas i protokollet göra följande uttalanden.

Instruktioner för arrestpersonalen

Vid inspektionen har det kommit fram att arrestpersonalen saknar lokalt anpassade skriftliga rutiner för verksamheten i arresten. Avsaknaden av skriftliga rutiner kan innebära en risk för att de intagnas rättigheter inte blir tillgodosedda. Jag förutsätter att Polismyndigheten ser över behovet av lokala instruktioner och checklistor för all verksamhet i arresten så att arrestpersonalen får tydlig vägledning i hur arbetsuppgifterna ska utföras. I en sådan översyn bör givetvis Polismyndighetens arresthandbok vara vägledande.

Information om rättigheter

Det är positivt att arresten Värnamo använder sig av den blankett som Polismyndigheten tagit fram för att dokumentera att de intagna bl.a. informerats om sina rättigheter. Det framgår dock av protokollet att personer som har omhändertagits för berusning inte får någon skriftlig information om sina rättigheter. Jag vill därför återigen påminna Polismyndigheten om att den har en skyldighet att skriftligt informera alla som tas in i en arrest om sina rättigheter, och att det av Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om polisarrester numera uttryckligen framgår att informationen som huvudregel ska lämnas skriftligt (1 kap. 4 § PMFS 2015:7, FAP 102-1). Myndigheten har tagit fram ett särskilt informationsblad för personer som omhändertagits för berusning som bör användas.

Jag har tidigare uttalat att jag har förståelse för att det i vissa fall, t.ex. av säkerhetsskäl, bedöms som omöjligt att lämna ut informationsbladet till den omhändertagne. Det är trots detta viktigt att personen även i dessa fall ges möjlighet att skriftligen få del av information om sina rättigheter. Polismyndigheten bör mot den bakgrunden överväga att sätta upp informationsbladet t.ex. på väggen eller dörren i tillnyktringscellerna som ett alternativ till att dela ut bladen (se JO:s protokoll i dnr 5424-2018).

Erbjudande om s.k. frilogering

När det gäller omhändertagande av berusade personer har lagstiftarens avsikt varit att ett sådant omhändertagande ska pågå under så kort tid som möjligt. Den omhändertagne ska frigges så snart det kan ske utan men för honom eller henne själv och det inte längre finns skäl för omhändertagande. Den omhändertagne ska dock alltid frigges senast åtta timmar efter omhändertagandet, om det inte uppenbarligen är förenligt med hans eller hennes eget intresse att han eller hon får stanna kvar en kortare tid därutöver (7 § tredje stycket LOB). Polismyndigheten kan enbart låta en omhändertagen stanna kvar i en låst arrestcell om dessa förutsättningar är uppfyllda.

Jag kan ha förståelse för de överväganden som ligger bakom de enstaka fall där omhändertagna erbjudits frilogering. Det är dock inte möjligt att förlänga ett frihetsberövande utan att det finns skäl för det, oavsett om den berörda personen samtycker. Det är dessutom självklart olämpligt att personer som inte ska vara i arresten vistas där, även om det inte rör sig om ett låst utrymme. Jag förutsätter att Polismyndigheten säkerställer att förfarandet upphör.

Fysisk miljö

I ett beslut den 18 juni 2014 om möjligheten till utomhusvistelse för intagna i landets polisarrestar betonade jag bl.a. att rastgårdarna bör ha ett ordentligt ljusinsläpp och frisk luft för att syftet med utomhusvistelsen ska uppnås (dnr 2054-2013).

Det begränsade inflödet av dagsljus och frisk luft på rastgården i arresten Värnamo gör att den i sin nuvarande utformning inte kan anses tillgodose syftet med en utomhusvistelse. Polismyndigheten behöver därför vidta åtgärder för att förbättra utformningen av rastgården och ska senast den 29 mars 2019 redovisa till JO vilka åtgärder som har vidtagits.

Hälso- och sjukvård

Av protokollet framgår att läkemedelsordinationer för intagna noteras på post-it-lappar som fästs på tillsynsbladen. Förfarandet är otillfredsställande eftersom det innebär en påtaglig risk för att ordinationerna kan tappas bort. Det är angeläget att Polismyndigheten ser över rutinerna för dokumentation av läkemedelshantering.

Transportuppehåll

Vid inspektionen har det kommit fram att det inte sker någon inskrivning av de frihetsberövade som tas in i arresten för transportuppehåll. När en person tas in för förvar i en polisarrest ska den intagnes identitetsuppgifter samt grunden för frihetsberövandet kontrolleras och dokumenteras (1 kap. 3 § PMFS 2015:7, FAP 102-1). Vidare ska det föras en journal för varje intagen i form av ett arrestantblad eller omhändertagandeblad (2 kap. 2 § PMFS 2015:7, FAP 102-1). Jag vill framhålla att dessa bestämmelser gäller oavsett av vilket skäl en person tas in i en arrest.

Under året har det skett inspektioner av andra arrester som används för transportuppehåll av Kriminalvården, däribland arresten Örebro. Det som kom fram vid inspektionen av arresten Värnamo och arresten Örebro visar att rutinerna i samband med lunchuppehåll skiljer sig åt mellan arresterna. I arresten Örebro tar stationsbefälet emot Kriminalvårdens transporter, kontrollerar den frihetsberövades status och gör en säkerhetsbedömning. Säkerhetsbedömningen dokumenteras dock inte. Vidare skrivs personen in i arrestliggaren (se JO:s protokoll i dnr 701-2018).

Polismyndigheten övertar ansvaret för en frihetsberövad i samband med att han eller hon tas in i en arrest för ett lunchuppehåll. Det bör därför inte gälla skilda

rutiner för inskrivningen av dessa personer, jämfört med vad som gäller när t.ex. en anhållen placeras i en arrest. Jag utgår från att Polismyndigheten omedelbart vidtar åtgärder för att se till att transportuppehållen hanteras på ett rättssäkert och enhetligt sätt inom myndigheten.

Av protokollet framgår vidare att Kriminalvårdens personal inte lämnar de säkerhetsbedömningar som myndigheten upprättar för sina klienter till arrestpersonalen. Dessa bedömningar innehåller sådan information som personalen kan behöva känna till för att kunna hantera personen på ett säkert sätt. Det kan t.ex. röra sig om att personen har varit våldsam mot Kriminalvårdens personal eller att det av något annat skäl krävs en högre personalnärvaro än normalt när den frihetsberövade vistas utanför sin cell.

Det är inte tillräckligt att arrestpersonalen i mån av tid ges möjlighet att läsa igenom säkerhetsbedömningen innan transportpersonalen lämnar arresten. Kriminalvården och Polismyndigheten bör enas om rutiner som innebär att arrestpersonalen får tillgång till samma skriftliga information om de frihetsberövade som tas in i arresten för transportuppehåll som Kriminalvårdens personal.

Jag har i protokollet för Opcat-inspektionen av arresten Sandviken den 25 september 2018 (se JO:s protokoll i dnr 6001-2018) gjort ytterligare uttalanden om transportuppehåll i polisarrest.

I övrigt föranleder protokollet inte några åtgärder eller uttalanden från min sida.

2018-12-17

Cecilia Renfors